

81:929 Бошковић Р.

012 Бошковић Р.

<https://doi.org/10.18485/sj.2022.27.1.1>

РАДОСАВ БОШКОВИЋ

1. Др Радосав Бошковић, редовни професор Београдског универзитета, преминуо је 5. јула 1983. године у Ковину, а сахрањен у родном месту, селу Орја Лука код Даниловграда, где је рођен 28. децембра 1907. Основну школу (четири разреда) учио је у родном месту, нижу гимназију у Даниловграду, а вишу у Подгорици (матурирао је 1926. године). За непуне четири године, у јуну 1930, с одличним успехом завршава Филозофски факултет Универзитета у Београду. Као главни предмет, под *A*, са осам семестара, студирао је, с једне стране, *Српскохрватски језик*, с друге стране, *Упоредну граматику индоевропских језика с упоредном граматику словенских језика и старословенским језиком*. С будућим колегама, професорима русистике (Радованом Лалићем) и полонистике (Ђорђе Живановићем) студирао је, под *C* (=це), *Пољски језик и Руски језик* (те студије су трајале само четири семестра, а предавања је држао Радован Кошуткић, утемељивач српске полонистике и русистике – једне године би отпочео руски, а друге пољски).

По једну школску годину Радосав Бошковић је провео на студијском боравку на Јагеловском универзитету у Кракову (1930/1931) и на Карловом универзитету у Прагу (1934/1935); у међувремену је (1934) докторирао. Од 1931. до 1936. године био је запослен као суплент (средњошколски професор) у II мушкој гимназији у Београду.

Универзитетску каријеру Радосав Бошковић је отпочео 1936. године, кад је изабран за асистента, за Упоредну граматику словенских језика и Старословенски језик, на Филозофском факултету (од 1961 – Филолошком) у Београду. Ту је, изузимајући време током рата, провео сав радни век: 1938. је изабран за доцента (постављен 1939), а после ослобођења, 1945. године, преузет је у звању које је раније имао, да би 1947. био изабран у звање ванредног, а 1956. у звање редовног професора за наведене предмете.

2. Библиографију Радосава Бошковића, коју доносимо у прилогу, саставио је Драго Ђупић на основу оне која је публикована у *Аналима Филолошког факултета* (Београд, 1979, књ. 13, стр. 37–39). Она је објављена у зборнику *Први лингвистички научни скуп у спомен на Радосава Бошковића* (Титоград, 1988), као и у *Изабраним дјелима* (Подгорица, 2015, том II). Ми смо додали три публикације које су се појавиле у међувремену, а из фусноте преместили у основни списак огледну свеску *Речника* Српске краљевске академије. Ксерокопију тога издања у своје време уступио ми је Драго Ђупић, ја сам му ту копију вратио, а примерак самог издања није се тада могао наћи.

У библиографској јединици *Александар Белић*, говору који је Радосав Бошковић одржао поводом јубилеја свог професора, додали смо критичко издање објављено у књ. V нашег часописа. Уједначили смо податке о радовима објављеним у часописима и другим публикацијама, па смо извукли скраћенице за оне изворе у којима је наш аутор објавио више од једног рада.

Највећи проблем представљају издања Његошевих дела у чијем је приређивању и изради Радосав Бошковић учествовао. Две књиге првог издања *Целокупних дјела П. П. Његоша* у девет томова, *Горски вијенац* и *Рјечник*, поновљене су као додатни тираж (1957), при чему су обе поново слагане. Од другог издања (1967) *Целокупна дела* су екавизирана (коментари и приређивачки наслови, осим наслова *Пјесме*) и објављују се, делимично по новом распореду, у седам књига. Треће издање (1974) је фототипски издавано још два наест пута, последње, 16. издање је прекомпоновано (Цетиње: Обод, 2005). У библиографским описима ми остављамо податке закључно с трећим издањем.

3. У истом броју часописа *Јужнословенски филолог* објављена је Бошковићева дисертација *Развитак суфикса у јужнословенској језичкој заједници* (прештампана и као 6. књига Библиотеке Јужнословенског филолога) и опсежан приказ ментора, Александра Белића, датиран са 10. VI 1937. (друга два члана на одбрани били су Куљбакин и Барић). Закључну оцену Белић (1937: 246) даје на крају критике: „Међутим о ономе што је био непосредни задатак његов: да се покаже узајамност јужнословенских језика не само на основу употребе истих наставака за грађење извесних категорија речи, него и према њихову морфолошком и семантичком развоју, Бошковић је, по моме мишљењу, дао излагање са несумњивим резултатима који чине част једном младом стручњаку. Тако је он овим радом дао питању о узајамности јужнословенских језика и о основним особинама језичке заједнице свих јужнословенских језика значајне и корисне прилоге”. На почетку приказа Белић (1937: 233) истиче да је Бошковићево испитивање потврдило „да има наставака којима се сви јужнословенски језици као једна језичка заједница издвајају од западнословенске језичке заједнице и источнословенске”.

Један од ученика професора Бошковића, и наследник на катедри за Упоредну граматику словенских језика, Радојица Јовићевић (1999: 10), исказао је ону оцену коју савремена славистика придаје Бошковићевом докторском раду: „За доказима о постојању јужнословенске језичке заједнице први пут се посегло изван фонетике, морфологије, синтаксе и лексике – у област грађења речи. У односу на само проучавање суфикса први пут се прелази од ранијега правца чисто морфолошкога карактера у семантички правац и у унутрашњу страну развитка речи” (под *морфолошким правцем* овде се подразумева формалнограматички приступ).

4. Једно од главних научних подручја, и свакако главни предмет наставничке делатности професора Бошковића, одражени су у монографији *Основи упоредне граматике словенских језика*. I део: *Фонетика*. Мериторну оцену овог дела дао је Бошковићев колега и најближи пријатељ, Михаило Стевановић (1984: 81): „Методски је у овој књизи све беспрекорно, управо изврсно компоновано а врло концизно изложено. Њезино језгро чини прасловенски језик, који је јасно и сигурно осветљен и с индоевропскога и са словенскога гледишта. С првога, наравно у мањем обиму – онолико колико је то потребно за разумевање прасловенског гласовног система у целини и у појединостима; а с другог, словенскога гледишта знатно више, и управо онолико колико је потребно за разумевање издвајања појединих словенских језика из општесловенске заједнице и за формирање засебних тих језика. Другим речима, Бошковићеви Основи садрже: и елементе упоредне граматике индоевропских језика, као споредан, и прасловенски језик – као главни свој део. С друге стране, они представљају поуздан и довољно широк увод у историју гласова свакога словенског језика понаособ”.

Овде треба истаћи три ствари, пре закључка. Исте године (1968) кад се појавио као књига „I део: *Фонетика*” ја сам уписао студије славистике, а већ у другом семестру професор Бошковић нам је држао предавања из Упоредне граматике словенских језика, и предавао је само именичке основе (и именице као врсту речи), све до краја трећег семестра. Тај део његових Основа и тада је био завршен, до последње запете. То је једно.

Друго. Стевановићу (1984: 82) је било познато да је „у последњим припремама за штампу већ био и II део Бошковићевих Основа – *Морфологија*. А и овај је део – то нам је такође било познато – имао све одлике I-ог дела”. Тешка болест спречила је професора да сам своја предавања и објави.

Треће. Јовићевић (1999: 9) каже да му је професор рекао: „Немојте ви после моје смрти ни по коју цену да објавите тај рукопис. Одмах да га спалите!” Није га, наравно, Радојица послушао: објавио је професорова предавања.

Закључак. Професорова предавања о именима била су очито потпуно спремна за објављивање, али не и предавања о глаголима. Поглавље о глаголима и конјугацији из неког је ранијег периода Бошковићевог наставничког рада: у њему се, на пример, наводи старо тумачење инфинитива које је превазиђено његовом маестралном студијом *О пореклу словенског инфинитива* (1965).

5. Јовићевић (1999: 9), на Четвртом научном скупу који је већ био до-био устаљени назив „Бошковићеви дани”, даје сажету оцену језика и стила нашег палеослависте: „Професор Радосав Бошковић је један од малобројних научника чијим се начином излагања – језиком и стилем – научна критика бавила као да је реч о књижевнику. Никита И. Толстој га је упоредио ‘с уметником-графичаром, мајстором свога посла, за кога је тачност пропорција и чистота линија неопходан облик уметности’, а Милосав Бабовић, некадашњи ученик професора Бошковића, записа: ‘Он је говорио *ex cathedra* као приповедач. И да је постао приповедач, писао би као Чехов. По завету: краткоћа је сестра таленту’”. И мало даље а на истој страни: „често се за научни језик проф. Бошковића каже да је математички тачан”.

6. Овако смо закључили чланак *Бошковићев метод творбено-семантичке реконструкције и његов значај за компаративно-историјску дериватологију словенских језика*, реферат с првих „Бошковићевих дана”: „У теоријско-методолошком погледу Бошковићево научно дело представља један целовит систем који није експлицитно изнет и који се зато мора извлачити из његових бројних радова о конкретним питањима историјске творбе речи у словенским језицима. Другим речима, Бошковићеви радови као посебне расправе о посебним питањима имају, у складу са степеном уверљивости његових лингвистичких доказа, велики значај за свако од конкретних питања о којима расправља: ти радови и као целина и као примери примене Бошковићевог метода имају несумњив теоријско-методолошки значај за упоредну дериватологију и упоредну граматiku словенских језика. Даља проучавања и примена Бошковићевог метода показале, у то смо уверени, епохалан значај истраживања нашег лингвисте, посебно за историјску творбу речи и за историјску ономастику” (Маројевић 1987; цит. по: Маројевић 2000/2016: 176), па ћу тиме завршити и ову биографску белешку о професору који је био и мој учитељ.

Београд, 22. II 2022.

Р. Маројевић

ЛИТЕРАТУРА

- Белић 1937:** А[лександар] Белић. [Критика на:] РАДОСАВ БОШКОВИЋ, **Развитак суфикса у јужнословенској језичкој заједници**. Библиотека Јужн. Фил. 6; ЈФ XV 1–134. (Докторска дисертација), *Јужнословенски филолог* [за 1936. годину], XV, 232–246.
- Јовићевић 1999:** Радојица Јовићевић, Личност и дело лингвисте Радосава Бошковића, *Четврти лингвистички скуп „Бошковићеви дани”*, Подгорица: ЦАНУ, 1999, 9–14.
- Маројевић 1988:** Радмило Маројевић, Бошковићев метод творбено-семантичке реконструкције и његов значај за компаративно-историјску дериватологију словенских језика, *Први лингвистички научни скуп у спомен на Радосава Бошковића*. Радови са научног скупа: Даниловград, 14. и 15. маја 1987, Титоград: Црногорска академија наука и умјетности, 141–156. [Прештампано у: Маројевић 2000/2016: 163–176].
- Маројевић 2000/2016:** Радмило Маројевић, *Српски језик данас*, Београд: Српска радикална странка, ЗИПС, 2000. [Репринт:] Бања Лука: Паневропски универзитет „Апеирон”, 2016.
- Стевановић 1984:** Михаило Стевановић, Радосав Бошковић: 1907–1983, *Наш језик*, нова серија, XXVI/2–3, 73–82.

ПРИЛОГ

БИБЛИОГРАФИЈА РАДОСАВА БОШКОВИЋА

АФФ: *Анали Филолошког факултета*, Београд

ГЗСВС: *Годишњак Задужбине Саре и Васе Стојановић*, Београд

ЗФЛ: *Зборник [Матице српске] за филологију и лингвистику*, Нови Сад

ЈФ: *Јужнословенски филолог*, Београд

МКС: III међународни конгрес слависта. *Збирка одговора на питања*. I, Београд, 1939

НЈ: *Наш језик*, Београд (од 1933)

НЈ, н. с.: *Наш језик*, нова серија, Београд (од 1950)

ПКЈИФ: *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, Београд

1. A. Vaillant, L'impératif-optatif slave, Sl. IX 2, 241–256, *Rocznik slawistyczny*, Kraków, 1931, X, 209–216.
2. О природи, развитуку и заменицима гласа *x* у говорима Црне Горе, ЈФ 1931, XI, 179–196.
3. Bošković R. et Małecki M.: Przegląd dialektów Starej Czarnogóry (z uwzględnieniem gwar sąsiednich). (L'examen des dialectes du Vieux Monténégro [Stara Crna Gora] en tenant compte des parlers voisins), *Bulletin international de l'Académie polonaise des sciences et des lettres* No 1–3 (janvier–mars), 1–13, Cracovie, 1932.
4. О трећем лицу множине времена садашњег у глагола као *умети*, *успети* и сл., НЈ, 1933, I, 26–27.
5. Нешто о употреби наставка *ар* у једној групи туђих речи, НЈ, 1933, I, 205–209.
6. Поводом чланка г. А. Паунова, НЈ, 1933, I, 275–278.
7. Метатеза и промена *tl, dl > l* у словенским језицима: њихов хронолошки однос, *Гласник Професорског друштва*, Београд, 1933, XIII, 985–990.
8. Прилози проучавању народне поезије I, *Политика*, Београд, 1934, бр. 9301. (приказ).
9. Извештај о испитивању говора Озринића, ГЗСВС, 1935, II, 27–36.
10. О лексичкој и стилској диференцијацији српског и хрватског књижевног језика, НЈ, 1935, III, 277–282.
11. Развитак суфикса у јужнословенској језичкој заједници, ЈФ, 1936, XV, 1–154 (објављено и као књ. 6 Библиотеке ЈФ, 1936). Рецензије: А. Белић,

- ЈФ XV, 232–236; Х. Барић, ПКЈИФ, XVII, 318–328; А. Vaillant, *Revue de Études slaves*, XVIII, 136–139.
12. Извештај о испитивању говора Радовишта и околине, ГЗСВС, 1936, III, 15–17.
  13. О прасловенским придевима на *йs*, *Белићев зборник*, Београд, 1937, 465–470.
  14. Око две речи, НЈ, 1937, V, 254–255.
  15. Да ли се позната формула „syntagma > compositum > simplex” може применити и на словенске језике?, МКС, 32.
  16. Значај система „суфиксалности” за стварање изведених речи, МКС, 33.
  17. Циљ предавања народног језика (владање књижевним језиком, познавање језичке грађе, познавање језика уопште), МКС, 173–175.
  18. Ђуро Даничић и књижевни језик наш, Младост, Београд, 1947, IX, 65–68 (прештампано: *О Вуку Караџићу*, Београд: Просвета, 1968; *Просвјетни рад* Титоград, 1. VI 1970, бр. 7).
  19. Н. Г. Чернишевски, *Шта да се ради?*, Београд, 1947 (превод с руског).
  20. В. И. Лењин, *Корак напред, два назад*, Београд. 1949 (превод с руског, заједно са З. Ткалцем).
  21. [Александар Белић], ЈФ, 1949–1950, XVIII/1–4, 224–230. [Крит. изд.: *Студије српске и словенске*. Серија I: *Српски језик*, Београд, V/1–2, 53–58].
  22. Никола ван Вејк (4. X 1880–25. III 1941), ЈФ, 1949–1950, XVIII/1–4, 501–504 (некролог).
  23. Олджих Хујер, ЈФ, 1949–1950, XVIII/1–4, 508–512 (некролог).
  24. О придевима типа *ораћи*, НЈ, н. с., 1950, I, 116–131.
  25. *Протестни, азбестни* итд.; *телефонисткиња, пијанистичкиња* итд., НЈ, н. с, 1950, I, 282–284.
  26. Петар Петровић Његош, *Огледало српско*, Београд: Просвета, 1951, 511 стр. (крит. изд., заједно са В. Латковићем), II изд. 1967, 490 стр., III изд. 1974).
  27. Петар Петровић Његош, *Горски вијенац*, Београд: Просвета, 1952/1957, 133 стр. (критичко изд., заједно са В. Латковићем), II изд. 1967, 131 стр., III изд. 1974.
  28. Петар Петровић Његош, *Луча микрокозма*, Београд: Просвета, 1953, стр. 241–324 (критичко изд., заједно са Н. Банашевићем), II изд., 1967, стр. 135–213, III изд. 1974.

29. *Речник уз целокупна дела Петра II Петровића Његоша*, Београд: Просвета, 1954/1957, 260 стр. (заједно са М. Стевановићем), II изд. 1967 (уз сарадњу и М. Лалића), III изд. 1974.
30. Oldřich Нујер, *Úvod do dějin jazyka českého. Třetí vydání* (у редакцији проф. В. Махека), ПКЈИФ, 1954, XX, 128–129.
31. О једној акценатској особини дијалеката западне и јужне Истре, ПКЈИФ, 1954, XX, 229–259.
32. Је ли Вук у Рјечник уносио речи из Горског вијенца?, НЈ, н. с., 1964, XIV, 20–26.
33. Око суфикса *икаст* (*ичаст*), НЈ, н. с., 1964, XIV, 156–158.
34. Око два стиха из Горскога вијенца, НЈ, н. с., 1964, XIV, 159–161.
35. Белешке етимолошке и граматичке, НЈ, н. с., 1964–1965, XIV, 227–234.
36. О пореклу словенског инфинитива, ПКЈИФ, 1965, XXXI, 245–247.
37. Око суфикса *иса*, НЈ, н. с., 1966, XV, 58–61.
38. Српскохрватско *мраваљ* и сл., АФФ, 1966, VI, 285–289.
39. О неким случајевима губљења сонаната на крају речи, ПКЈИФ, 1966, XXXII, 69–72.
40. Прасловенски инструментал *kostьjо*, ПКЈИФ, 1966, XXXII, 238–239.
41. Рефлекси група *tj, dj, tvj, dbj, stj, zdj, skj, zgj, (sk^e, zg^e)* у дијалектима јужне и југозападне Истре, ЈФ, 1967, XXXIII, 40–42.
42. Колико се *ы* изговарало у Немањиној повељи Хиландару?, ПКЈИФ, 1967, XXXIII, 40–42.
43. О именичким основама словенским, ПКЈИФ, 1968, XXXIV, 258–263.
44. Светозар Николић, *Nomina agentis у старословенском језику*, ЈФ, 1968, XXVII, 513–517 (приказ).
45. *Основи упоредне граматике словенских језика*. I део: *Фонетика*, Београд: Научна књига, 1968, 108 стр. (II изд. 1972, III изд. 1977).
46. Старословенска *adiectiva possessiva* на *ьнѣ*, НЈ, н. с., 1972–1973, XIX, 265–272.
47. Евентуални трагови диспалатализације *r* вокалнога у јужнословенским језицима, ЈФ, 1973, XXX, 251–259.
48. Поводом неких топонима, ПКЈИФ, 1974, XL, 22–35.
49. О неким облицима некадашњих словенских колектива на *a*, *Македонски јазик*, Скопје, 1974, XXV, 31–36.
50. Око неких старосрпских личних хипокористика, НЈ, н. с., 1975, XXI, 151–157.

51. Три старе именице које нису то, НЈ, н. с., 1975, XXI, 215–222.
52. Трагови прасловенске деклинације основа на *ī* с редукованим основинским суфиксом у *casus obliqui*, ЗФЛ, 1975, XVIII/1, 157–160.
53. Српскохрватско *korěнь*, ПКЈИФ, 1975, XLI, 187–195.
54. И добри Даничић неки пут задрема, ПКЈИФ, 1976, XLII/1–2, 333–335.
55. Средњовековно српскохрватско *orati, oratā, oratō – arabilis*, АФФ, 1976, 12, 479–482.
56. Нека питања именичке моције и прасловенске деривације, ЗФЛ, 1976, XIX/2, 7–11.
57. Један половично објашњен суфикс српскохрватски, НЈ., н. с., 1976, XXII, 15–17.
58. О босанско-херцеговачкој деклинацији *Sálko, Sálkē* (неколико речи), НЈ, н. с., 1976, XXII/3, 98–100.
59. Лужичко *tkalča – Weberin*, *Зборник радова о А. Белићу*, Посебна издања САНУ CDXCVIII. Одељење језика и књижевности, књ. 28, Београд, 1976, 339–345.
60. Iz onomastičke derivacije i povodom nje, *Onomastica jugoslavica*, Zagreb, 1976, 6, 187–194.
61. О прасловенској именичкој деклинацији са словенскога гледишта, *Књижевност и језик*, Београд, 1977, XXIV/1, 123–132.
62. *Одабрани чланци и расправе*. Приредили Душан Јовић, Светозар Николић. Титоград: ЦАНУ, 1978, 419 стр. (Посебни радови, књ. 1).
63. *Срби и Србљи*, ЗФЛ, 1978, XXI/1, 23–25.
64. Белешке о имену *Немања*, *Ономатолошки прилози*, Београд: САНУ, 1979, I, 5–8.
65. Категорија српских личних хипокористика типа *Andre, Andreta (Andrete)* у интерпретацији Даничића и других, *Зборник о Ђури Даничићу*, Београд–Загреб: САНУ–ЈАЗУ, 1981, 329–339.
66. Система индоевропских глагола и њени остаци у прасловенском, *Зборник [Матице српске] за славистику*, Нови Сад, 1985, књ. 28, 108–118. [С уводном белешком Радојице Р. Јовићевића *Клазура – научни рад*. (Уз годишњицу смрти Радосава Бошковића), стр. 105–107].
67. *Основы сравнительной грамматики славянских языков (фонетика и словообразование)*, Москва: Высшая школа, 1984, 304 стр. Предисловие Н. И. Толстой и Р. Йовичевич.
68. *Основы упорядне граматике словенских језика (морфологија)*, Никшић: Универзитетска ријеч, 1985, 114 стр. Предговор Светозар Николић и Ра-

дојица Јовићевић, поговор Н. И. Толстој. Приредили Светозар Николић и Радојица Јовићевић.

69. *Основи упоредне граматике словенских језика: Фонетика. Морфологија. Грађење речи.* Приредио Радојица Јовићевић, Београд: Чигоја штампа, 2007.
70. *Изабрана дјела. Том I: Структура словенских језика. Узајамни односи.* Приредио Бранислав Остојић, Подгорица: ЦИД, 2015.
71. *Изабрана дјела. Том II: Чланци и расправе.* Приредио Бранислав Остојић, Подгорица: ЦИД, 2015.
72. Српска краљевска академија, *Речник српскога књижевног и народног језика.* Огледна свеска (глава–глеце). Београд, 1944. [Учесник у обради и аутор тт. 1–3 Увода].